

Міжнародний гуманітарний університет
Факультет медицини та громадського здоров'я
Кафедра хірургічних хвороб

СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
Клінічна анатомія та оперативна хірургія

Галузь знань	<u>22 «Охорона здоров'я»</u>
Спеціальність	<u>222 «Медицина»</u>
Назва освітньої програми	<u>Медицина</u>
Рівень вищої освіти	<u>другий (магістерський) рівень</u>

Розробники і викладачі <i>(зазначаються розробники і викладачі, які викладають дисципліну - посада, наук. ступінь, вчене звання, П.І.Б.)</i>	Контактний телефон, адреса	E-mail
Викладач кафедри хірургічних хвороб, Браїловський Богдан Юрійович	+38(099)109-92-86	bbogdan75@gmail.com

1. АНОТАЦІЯ ДО КУРСУ

Клінічна анатомія та оперативна хірургія – прикладна наука, яка ґрунтується на використанні теоретичних питань та методів дослідження нормальної анатомії людини з використанням як класичних, так і сучасних методів дослідження в сфері клінічної медицини, вивчає топографію внутрішніх органів та структур та орієнтується на обґрунтування доступів до внутрішніх органів та структур та технологію оперативних втручань на них з метою усунення або корекції хірургічної патології.

Навчальна дисципліна «Клінічна анатомія та оперативна хірургія» викладається для студентів другого курсу медичного факультету протягом одного семестру. На вивчення навчальної дисципліни «Клінічна анатомія та оперативна хірургія» відводиться 3,0 кредити ЄКТС - 90 годин.

Предметом вивчення навчальної дисципліни «Клінічна анатомія та оперативна хірургія» є індивідуальна анатомічна мінливість будови тіла людини стосовно до хірургічних втручань, а саме: будова, форма і взаємне розташування органів та тканин в різних ділянках тіла людини, а також техніка хірургічних операцій, принципи, способи та правила провадження оперативних втручань, організація хірургічної допомоги, особливості обстеження хірургічного хворого, асептика і антисептика, десмургія, загальні питання анестезіології, травматології, кровотеча і запинка кровотечі, переливання крові, загальні питання та окремі види хірургічної інфекції, інші питання хірургії.

Міждисциплінарні зв'язки навчальна дисципліна «Клінічна анатомія та оперативна хірургія»

а) базується на вивченні студентами морфологічних дисциплін – анатомії людини; гістології, цитології, цитології та ембріології; фізіології й інтегрується з цими дисциплінами;

б) закладає основи подальшого вивчення студентами навчальних дисциплін – патоморфології; патофізіології; загальної хірургії, хірургічних хвороб, пропедевтики внутрішньої медицини, пропедевтики педіатрії, радіології, урології, внутрішньої медицини, педіатрії, акушерства та гінекології.

Метою викладання навчальної дисципліни «Клінічна анатомія та оперативна хірургія» є оволодіння систематизованими знаннями з будови тіла людини в різних ділянках та формування практичних умінь топографо-анатомічного виконання оперативних доступів та оперативних прийомів; знайомство з принципами хірургічних методів лікування.

Основними завданнями навчальної дисципліни «Клінічна анатомія та оперативна хірургія» є вивчення топографічної анатомії ділянок тіла людини, оволодіння навичками користування хірургічними інструментами, розтину і з'єднання м'яких тканин, тимчасової і остаточної зупинки кровотечі, доступів до магістральних судин та нервів, венесекції і венепункції, перев'язки судин, оволодіння навичками оперативних доступів і оперативних прийомів на трупному матеріалі або на тваринах, а також засвоєння теоретичних знань та практичних навичок з питань антисептики, асептики, гемотрансфузії, анестезіології, клінічних проявів ушкоджень, хірургічної інфекції, невідкладних станів, основних принципів лікування і профілактики.

2. ОЧІКУВАНІ КОМПЕТЕНТНОСТІ, ЯКІ ПЛАНУЄТЬСЯ СФОРМУВАТИ, ТА ДОСЯГНЕННЯ ПРОГРАМНИХ РЕЗУЛЬТАТІВ

У процесі реалізації програми дисципліни «Клінічна анатомія та оперативна хірургія» формуються наступні компетентності із передбачених освітньою програмою:

Інтегральна компетентність

Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у професійній діяльності в галузі охорони здоров'я зі спеціальності «Медицина», або у процесі навчання, що передбачає здійснення діагностичного пошуку і характеризується комплексністю та складністю умов та вимог.

Загальні компетентності (ЗК)

ЗК1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

ЗК2. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.

ЗК3. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК 5. Здатність до адаптації та дії в новій ситуації.

ЗК6. Здатність приймати обґрунтовані рішення.

ЗК7. Здатність до міжособистісної взаємодії та праці в команді.

Спеціальні (фахові) компетентності

ФК 1. Здатність збирати медичну інформацію про пацієнта і аналізувати клінічні дані.

ФК2. Здатність до визначення необхідного переліку лабораторних та інструментальних досліджень та оцінки їх результатів.

ФК 3. Здатність до встановлення попереднього та клінічного діагнозу захворювання.

ФК8. Здатність до проведення лікувально-евакуаційних заходів.

ФК9. Здатність до виконання медичних маніпуляцій.

ФК11. Здатність до визначення тактики ведення фізіологічної вагітності, фізіологічних пологів та післяпологового періоду. Навички консультування з питань планування сім'ї та підбору метода контрацепції.

ФК17. Здатність до організації та інтеграції надання медичної допомоги населенню та проведення маркетингу медичних послуг.

ФК 19. Здатність зрозуміло і неоднозначно доносити власні знання, висновки та аргументацію з проблем охорони здоров'я та дотичних питань до фахівців і нефахівців, зокрема до осіб, які навчаються.

ФК 22. Дотримання професійної та академічної доброчесності, нести відповідальність за достовірність отриманих наукових результатів.

Навчальна дисципліна «Клінічна анатомія та оперативна хірургія» забезпечує досягнення **програмних результатів навчання (ПРН)**, передбачених освітньою програмою:

ПРН3. Збирати скарги, анамнез життя та захворювання, оцінювати психомоторний та фізичний розвиток пацієнта, стан органів та систем організму, на підставі результатів лабораторних та інструментальних досліджень оцінювати інформацію щодо діагнозу, враховуючи вік пацієнта.

ПРН4. Встановлювати остаточний клінічний діагноз шляхом прийняття обґрунтованого рішення та аналізу отриманих суб'єктивних і об'єктивних даних клінічного, додаткового обстеження, проведення диференційної діагностики, дотримуючись відповідних етичних і юридичних норм, під контролем лікаря-керівника в умовах закладу охорони здоров'я

ПРН8. Визначати необхідний режим праці, відпочинку та харчування на підставі заключного клінічного діагнозу, дотримуючись відповідних етичних та юридичних норм, шляхом прийняття обґрунтованого рішення за існуючими алгоритмами та стандартними схемами.

ПРН20. Організовувати необхідний рівень індивідуальної безпеки (власної та осіб, про яких піклується) у разі виникнення типових небезпечних ситуацій в індивідуальному полі діяльності.

Заплановані результати навчання за навчальною дисципліною

Знання і розуміння:

- володіти загальними та спеціальними фундаментальними та професійно-орієнтованими знаннями, уміннями, навичками, компетентностями, необхідними для виконання типових професійних завдань, пов'язаних з діяльністю в медичній галузі на відповідній посаді;
- володіти знаннями щодо психофізіологічних особливостей людини, здоров'я людини, підтримки здоров'я, профілактики захворювань, лікування людини, здоров'я населення.

Застосування знань та розуміння:

- застосовувати набуті знання, навички та розуміння для вирішення типових задач діяльності лікаря, сфера застосування яких передбачена переліками синдромів та симптомів, захворювань, невідкладних станів, лабораторних та інструментальних досліджень, медичних маніпуляцій;
- проводити збір інформації про пацієнта;
- оцінювати результати опитування, фізичного обстеження, даних лабораторних та інструментальних досліджень;
- встановлювати попередній клінічний діагноз захворювання;
- визначати характер, принципи лікування захворювань;
- проводити діагностування невідкладних станів, визначення тактики надання екстреної медичної допомоги;
- виконувати медичні маніпуляції.

Формування суджень:

- здійснювати оцінку стану здоров'я людини та забезпечувати його підтримку з урахуванням впливу навколишнього середовища та інших факторів здоров'я;
- застосовувати набуті знання щодо існуючої системи охорони здоров'я для оптимізації власної професійної діяльності та участі у вирішенні практичних завдань галузі;
- дотримуватись етичного кодексу лікаря, що забезпечує сформованість фахівця з належними особистими якостями.

3. ОБСЯГ ТА ОЗНАКИ КУРСУ

Загалом		Вид заняття			Ознаки курсу		
ЄКТС	годин	Лекційні заняття	Семінарські заняття	Самостійна робота	Курс, (рік навчання)	Семестр	Обов'язкова / вибіркова
3	90	14	28	48	2	4	Обов'язкова

4. СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Назви тем	Кількість годин			
	усього	лекції	семінари	самот. роб.
Тема 1. Вступ в клінічну анатомію та оперативну хірургію.	6	2	2	2
Тема 2. Клінічна анатомія і оперативна хірургія ділянок черепно-мозкового відділу голови і змісту порожнини черепа.	8	2	2	4
Тема 3. Клінічна анатомія лицьового відділу голови. Операції при гнійно-запальних процесах на обличчі.	8	2	2	4
Тема 4. Клінічна анатомія ділянок шиї.	6	2	2	2
Тема 5. Клінічна анатомія і оперативна хірургія органів шиї.	6	0	2	4
Тема 6. Клінічна анатомія і оперативна хірургія стінок грудної клітини, грудної залози.	8	2	2	4
Тема 7. Клінічна анатомія і оперативна хірургія легень, плеври, органів переднього та заднього середостіння, серця і перикарда.	8	2	2	4
Тема 8. Клінічна анатомія і оперативна хірургія передньо-бічної стінки живота.	8	2	2	4
Тема 9. Клінічна анатомія верхнього і нижнього поверху черевної порожнини.	4	0	2	2
Тема 10. Операції на органах черевної порожнини.	4	0	2	2
Тема 11. Операції на шлунку, на печінці, жовчному міхурі та селезінці.	6	0	2	4
Тема 12. Клінічна анатомія і оперативна хірургія поперекової ділянки.	6	0	2	4
Тема 13. Клінічна анатомія і оперативна хірургія стінок та органів таза.	6	0	2	4
Тема 14. Клінічна анатомія і оперативна хірургія судин і нервів верхньої та нижньої кінцівок.	6	0	2	4
<i>Усього годин</i>	90	14	28	48
Підсумковий контроль - екзамен				

5. ТЕХНІЧНЕ Й ПРОГРАМНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ /ОБЛАДНАННЯ

Студенти отримують теми та питання курсу, основну і додаткову літературу, рекомендації, завдання та оцінки за їх виконання як традиційним шляхом, так і з використанням університетської платформи он-лайн навчання на базі Moodle. Окрім того, практичні навички у пошуку та аналізу інформації за курсом, з оформлення індивідуальних завдань, тощо, студенти отримують, користуючись університетськими комп'ютерними класами та бібліотекою.

6. ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Тема 1. Вступ в клінічну анатомію та оперативну хірургію. Хірургічний інструментарій і апаратура для зшивання. Первинна хірургічна техніка.	2
2	Тема 2. Клінічна анатомія і оперативна хірургія ділянок черепно-мозкового відділу голови і змісту порожнини черепа.	2
3	Тема 3. Клінічна анатомія лицьового відділу голови. Операції при гнійно-запальних процесах на обличчі.	2
4	Тема 4. Клінічна анатомія ділянок шиї. Трикутники, фасції, клітковинні простори шиї. Оголення і перев'язка зовнішньої та загальної сонних артерій.	2
5	Тема 5. Клінічна анатомія і оперативна хірургія органів шиї. Трахеостомія.	2
6	Тема 6. Клінічна анатомія і оперативна хірургія стінок грудної клітини, грудної залози.	2
7	Тема 7. Клінічна анатомія і оперативна хірургія легень, плеври, органів переднього та заднього середостіння, серця і перикарда.	2
8	Тема 8. Клінічна анатомія і оперативна хірургія передньобічної стінки живота. Хірургічна анатомія і оперативне лікування пахвинних, стегнових, пупкових гриж та гриж білої лінії живота.	2
9	Тема 9. Клінічна анатомія верхнього і нижнього поверху черевної порожнини.	2
10	Тема 10. Операції на органах черевної порожнини. Кишковий шов. Ушивання ран та резекція тонкої кишки. Апендектомія.	2
11	Тема 11. Операції на шлунку, на печінці, жовчному міхурі та селезінці.	2
12	Тема 12. Клінічна анатомія і оперативна хірургія поперекової ділянки.	2
13	Тема 13. Клінічна анатомія і оперативна хірургія стінок та органів таза.	2
14	Тема 14. Клінічна анатомія і оперативна хірургія судин і нервів верхньої та нижньої кінцівок.	2
	Усього	28

7. ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН ЛЕКЦІЙ

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Тема 1. Введення в клінічну анатомію та оперативну хірургію.	2
2	Тема 2. Клінічна анатомія і оперативна хірургія мозкового і лицевого відділів голови.	4
3	Тема 3. Клінічна анатомія і оперативна хірургія ділянок та органів шиї та стінок грудної клітки.	4
4	Тема 4. Клінічна анатомія і оперативна хірургія легень і органів середостіння, серця і навколосерцевої сумки.	2
5	Тема 5. Клінічна анатомія і оперативна хірургія передньо-бічної стінки живота та органів черевної порожнини.	2
	Усього	14

8. САМОСТІЙНА РОБОТА

До самостійної роботи студентів щодо вивчення дисципліни «Клінічна анатомія та оперативна хірургія» включаються:

1. Знайомство з науковою та навчальною літературою відповідно зазначених у програмі тем.
2. Опрацювання лекційного матеріалу.
3. Підготовка до практичних занять.
4. Консультації з викладачем протягом семестру.
5. Самостійне опрацювання окремих питань навчальної дисципліни.
6. Підготовка та виконання індивідуальних завдань у вигляді есе, рефератів тощо.
7. Підготовка до підсумкового контролю.

Тематика та питання до самостійної підготовки та індивідуальних завдань

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Тема 1. Вступ в клінічну анатомію та оперативну хірургію.	2
2	Тема 2. Клінічна анатомія і оперативна хірургія ділянок черепно-мозкового відділу голови і змісту порожнини черепа.	4
3	Тема 3. Клінічна анатомія лицевого відділу голови. Операції при гнійно-запальних процесах на обличчі.	4
4	Тема 4. Клінічна анатомія ділянок шиї.	2
5	Тема 5. Клінічна анатомія і оперативна хірургія органів шиї.	4
6	Тема 6. Клінічна анатомія і оперативна хірургія стінок грудної клітини, грудної залози.	4

7	Тема 7. Клінічна анатомія і оперативна хірургія легень, плеври, органів переднього та заднього середостіння, серця і перикарда.	4
8	Тема 8. Клінічна анатомія і оперативна хірургія передньо-бічної стінки живота.	4
9	Тема 9. Клінічна анатомія верхнього і нижнього поверху черевної порожнини.	2
10	Тема 10. Операції на органах черевної порожнини.	2
11	Тема 11. Операції на шлунку, на печінці, жовчному міхурі та селезінці.	4
12	Тема 12. Клінічна анатомія і оперативна хірургія поперекової ділянки.	4
13	Тема 13. Клінічна анатомія і оперативна хірургія стінок та органів таза.	4
14	Тема 14. Клінічна анатомія і оперативна хірургія судин і нервів верхньої та нижньої кінцівок.	4
	Усього	48

9. ВИДИ ТА МЕТОДИ КОНТРОЛЮ

Робоча програма навчальної дисципліни передбачає наступні види та методи контролю:

Види контролю	Складові оцінювання
поточний контроль , який здійснюється у ході: проведення практичних занять, виконання індивідуального завдання; проведення консультацій та відпрацювань.	50%
підсумковий контроль , який здійснюється у ході проведення іспиту.	50%

Методи діагностики знань (контролю)	фронтальне опитування; наукова доповідь, реферати, усне повідомлення, індивідуальне опитування; робота у групах; ділова гра, розв'язання ситуаційних завдань, кейсів, практичних завдань, іспит
--	---

Питання до іспиту

- Хірургічний інструментарій:** функціональна класифікація хірургічного інструментарію, правила користування ним, класифікація шовного матеріалу та вимоги до нього, види і техніка зав'язування хірургічних вузлів, типи зшивачів.
- Первинна хірургічна техніка:** види місцевої анестезії, правила роз'єднання та з'єднання тканин, види і особливості зупинки кровотечі в рані, первинна хірургічна обробка ран.
- Мозковий відділ голови:** зовнішні орієнтири та межі областей, поширена будова областей, проекції основних судин та нервів, особливо ран голови, особливості первинної хірургічної обробки ран голови, класифікація гематом, трепанаційний трикутник Шипо, схема черепно-мозкової топографії.

4. **Вміст порожнини черепа:** внутрішня основа черепа (черепні ямки), ознаки переломів основи черепа, оболонки мозку, синуси твердої мозкової оболонки, їх зв'язок з поверхневими венами, шлуночки мозку, субарахноїдальний простір, цистерни, субокципітальна пункція, внутрішньочерепні гематоми, кровопостачання головного мозку, види і техніка краніотомії.
5. **Бічна частина лица:** межі, розподіл на області, привушна слинна залоза, вміст глибокої області обличчя, шляхи поширення гнійно-запальних процесів, розрізи при оперативних втручаннях.
6. **Області та трикутники шиї:** межі та основні зовнішні орієнтири шиї, межі областей та трикутників, піднижньощелепний і сонний трикутники, язичний трикутник, оголення та перев'язка загальної і зовнішньої сонних артерій, фасції і міжфасціальні клітковинні простори, глибокі міжм'язові проміжки, шляхи поширення гнійно-запальних процесів та основні види розрізів при їх хірургічному лікуванні.
7. **Органи шиї та операції на них:** клінічна анатомія гортані, глотки, стравоходу, трахеї, небезпечні місця щитоподібної залози при операціях на ній, види трахеостомії, ларінготомія, ваго-симпатична блокада.
8. **Грудна клітка:** межі, зовнішні орієнтири, поділ на області, пошарова будова, міжреберні проміжки, молочна залоза, піднадкісна резекція ребра.
9. **Середостіння:** межі, легені, плевра та плевральна порожнина, плевральна пункція, операції на легенях, переднє та заднє середостіння, оперативні доступи до органів середостіння.
10. **Серце та перикард:** межі серця, проекції клапанів, вроджені вади серця, синуси перикарда, пункція перикарда.
11. **Передньо-бічна черевна стінка:** межі, зовнішні орієнтири, поділ на області, проекції органів, пошарова будова, слабкі місця, футляр прямого м'яза живота, лапаротомії.
12. **Пахова область, пахові грижі:** межі, особливо пошарової будови, паховий канал, класифікація пахових гриж, операції грижосічення, пластика пахового каналу при прямих та косих пахових грижах.
13. **Грижі стегнові, пупкові та білої лінії живота:** стегновий канал, паховий та стегновий способи грижосічення, можливі ускладнення при грижосіченні защемлених гриж, види пластики пупкового кільця, особливо у дітей.
14. **Черева порожнина:** стінки, хід очеревини, верхній поверх порожнини очеревини, утворення очеревини та сумки верхнього поверху, органи верхнього поверху, позапечінкові жовчні ходи.

10. ОЦІНЮВАННЯ ПОТОЧНОЇ, САМОСТІЙНОЇ ТА ІНДИВІДУАЛЬНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ З ПІДСУМКОВИМ КОНТРОЛЕМ У ФОРМІ ЕКЗАМЕНУ/ ЗАЛІКУ

Денна форма навчання			
Поточний контроль			
Види роботи	Планові терміни виконання	Форми контролю та звітності	Максимальний відсоток оцінювання
Систематичність і активність роботи на семінарських (практичних) заняттях			
1.1. Підготовка до практичних занять	Відповідно до робочої програми та розкладу занять	Перевірка обсягу та якості засвоєного матеріалу під час практичних занять	25
Виконання завдань для самостійного опрацювання			

1.2. Підготовка програмного матеріалу (тем, питань), що виносяться на самостійне вивчення	-//-	Розгляд відповідного матеріалу під час аудиторних занять або ІКР ¹ , перевірка конспектів навчальних текстів тощо	10
Виконання індивідуальних завдань (науково-дослідна робота студента)			
1.3. Підготовка реферату (есе) за заданою тематикою	Відповідно до розкладу занять графіку ІКР	Обговорення (захист) матеріалів реферату (есе)	10
1.4. Інші види індивідуальних завдань, в т.ч. підготовка наукових публікацій, участь у роботі круглих столів, конференцій тощо.	-//-	Обговорення результатів проведеної роботи під час аудиторних занять або ІКР, наукових конференцій та круглих столів.	5
Разом балів за поточний контроль			50
Підсумковий контроль екзамен			50
Всього балів			100

11. КРИТЕРІЇ ПІДСУМКОВОЇ ОЦІНКИ ЗНАНЬ СТУДЕНТІВ (для іспиту)

Рівень знань оцінюється:

- «відмінно» / «зараховано» А - від 90 до 100 балів. Студент виявляє особливі творчі здібності, вміє самостійно знаходити та опрацьовувати необхідну інформацію, демонструє знання матеріалу, проводить узагальнення і висновки. Був присутній на лекціях та семінарських заняттях, під час яких давав вичерпні, обґрунтовані, теоретично і практично правильні відповіді, має конспект з виконаними завданнями до самостійної роботи, презентував реферат (есе) за заданою тематикою, проявляє активність і творчість у науково-дослідній роботі;

- «добре» / «зараховано» В - від 82 до 89 балів. Студент володіє знаннями матеріалу, але допускає незначні помилки у формуванні термінів, категорій, проте за допомогою викладача швидко орієнтується і знаходить правильні відповіді. Був присутній на лекціях та семінарських заняттях, має конспект з виконаними завданнями до самостійної роботи, презентував реферат (есе) за заданою тематикою, проявляє активність і творчість у науково-дослідній роботі;

- «добре» / «зараховано» С - від 74 до 81 балів. Студент відтворює значну частину теоретичного матеріалу, виявляє знання і розуміння основних положень, з допомогою викладача може аналізувати навчальний матеріал, але дає недостатньо обґрунтовані, невичерпні відповіді, допускає помилки. При цьому враховується наявність конспекту з виконаними завданнями до самостійної роботи, реферату та активність у науково-дослідній роботі;

- «задовільно» / «зараховано» D - від 64 до 73 балів. Студент був присутній не на всіх лекціях та семінарських заняттях, володіє навчальним матеріалом на середньому рівні, допускає помилки, серед яких є значна кількість суттєвих. При цьому враховується наявність конспекту з виконаними завданнями до самостійної роботи, рефератів (есе);

¹ Індивідуально-консультативна робота викладача зі студентами

- «задовільно» / «зараховано» Е - від 60 до 63 балів. Студент був присутній не на всіх лекціях та семінарських заняттях, володіє навчальним матеріалом на рівні, вищому за початковий, значну частину його відтворює на репродуктивному рівні, на всі запитання дає необґрунтовані, невичерпні відповіді, допускає помилки, має неповний конспект з завданнями до самостійної роботи.

- «незадовільно з можливістю повторного складання» / «не зараховано» FX – від 35 до 59 балів. Студент володіє матеріалом на рівні окремих фрагментів, що становлять незначну частину навчального матеріалу.

- «незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни» / «не зараховано» F – від 0 до 34 балів. Студент не володіє навчальним матеріалом.

Таблиця відповідності результатів контролю знань за різними шкалами

100-бальною шкалою	Шкала за ECTS	За національною шкалою	
		екзамен	залік
90-100 (10-12)	A	Відмінно	зараховано
82-89 (8-9)	B	Добре	
74-81(6-7)	C		
64-73 (5)	D	Задовільно	
60-63 (4)	E		
35-59 (3)	Fx	незадовільно	не зараховано
1-34 (2)	F		

11. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна:

1. Оперативна хірургія і топографічна анатомія голови та шиї: підручник /В. І. Півторак, О. М. Проніна, Ю. М. Вовк [та ін.] ; за ред. професорів:В. І. Пів -торака, О. М. Проніної. – Вінниця: Нова Книга, 2016. – 312 с.
2. Оперативна хірургія та топографічна анатомія: нац. підруч. для студ. вищ. мед. навч. закл. IV рівня акредитації / Ю. Т. Ахтемійчук [та ін.]; за ред. М. П. Ковальського. – 3 - є вид. випр. – К.: ВСВ Медицина, 2016. – 504 с.
4. Оперативна хірургія: хірургічні операції та маніпуляції: підручник / І.У. Свистонюк, В.П. Пішак, М.Д. Лютик, Ю.Т. Ахтемійчук. – Київ: Здоров'я, 2001. – 368 с.
5. Анатомія людини /[Волошин М.А., Ковешніков В.Г., Костиленко Ю.П. та ін.] за ред. В.Г.Ковешнікова. – Луганськ: Віртуальна реальність, 2007. – Т.1 – 260 с.
6. Анатомія людини з клінічним аспектом /[Федонюк Я.І., Ковешніков В.Г., Пикалюк В.С. та ін.] за ред. Я.І.Федонюка та В.С.Пикалюка. – Тернопіль; Богдан, 2009. – 920 с.

Додаткова:

1. Ковальський М.П Оперативна хірургія та топографічна анатомія: Навчальнометодичний посібник. Практичні заняття. Для медичних факультетів / Ковальський М.П., Костюк Г.Я., Півторак В.І. [та ін.]. – Вінниця: Тезис, 2004. – 310 с.
2. Міжнародна анатомічна номенклатура / За редакцією І.І.Бобрика, В.Г.Ковешнікова. - К.: Здоров'я, 2001. – 328 с.
3. Неттер Ф. Атлас анатомії людини. Авторизоване українське видання другого англійського видання / Ф.Неттер, під ред. Ю.Б

Чайковського. - Львів: Наутілус, 2004. - 592 с.

Електронні інформаційні ресурси

1. <http://www.moz.gov.ua/ua/portal> – офіційний веб-сайт МОЗ України;
2. <http://inmeds.com.ua> – веб-ресурс «Єдиний медичний простір»;
3. <http://www.nbuv.gov.ua> – Національна бібліотека України ім. В.І. Вернадського.